Pedagogische begeleidingsdienst
Huis van het GO!
Willebroekkaai 36
1000 Brussel

LEERPLAN DERDE GRAAD SECUNDAIR ONDERWIJS

WELZIJNSWETENSCHAPPEN

SPECIFIEK GEDEELTE

DOORSTROOM

EERSTE EN TWEEDE LEERJAAR
(5de en 6de jaar)

LEERPLANNUMMER
3D/WELZIJN

INSPECTIENUMMER
GSO-2024-1309-Gemeenschapsonderwijs-adv-V25

Versiedatum
31/01/2025

DOMEINGEBONDEN

STUDIEDOMEIN

MAATSCHAPPIJ & WELZIJN

Inhoudstafel

Inleiding 3
Samenhang 3
Uitgangspunten 3
Eigenheid van de studierichting 3
Doelgroep 4
Onderwijskwalificatie 5
Logische doorstroommogelijkheden 6
Gepersonaliseerd Samen Leren 7
Ruimte voor het eigen pedagogisch project 7
Opbouw van de leerplandoelen 8
Herkomst van de doelen 8
De leerplandoelen 8
Subdoelen 9
Minimale inhoudelijke afbakening 9
Nummering van de leerplandoelen 9
Leerplandoelen 11
Generieke doorstroomcompetenties 11
Nederlands: algemene uitbreiding 12
Engels en Frans: algemene uitbreiding 13
Pakket uit filosofie 18
Pakket uit statistiek 20
Fysiologie en anatomie van de mens 21
Uitgebreide algemene gedragswetenschappen 22
Samenleving en politiek: pakket uit sociale en humane wetenschappen 24
Sociale aspecten van recht 25
Samenhang minimumdoelen – leerplandoelen 26
Minimale materiële vereisten 29
Vakkenkoppeling 30
Pedagogisch – didactische ondersteuning 31

Inleiding

Samenhang

Dit is een leerplan voor het specifieke gedeelte doorstroomfinaliteit, derde graad.
Dit leerplan moet in samenhang gelezen worden met het leerplan 'Derde graad secundair onderwijs - Basisvorming doorstroomfinaliteit'.

Tussen het leerplan van het specifieke gedeelte en het leerplan van de basisvorming is een overlap of samenhang tussen leerplandoelen mogelijk. Indien dit het geval is, wordt dit in de GO! Navigator aangeduid, aangevuld met concrete handvaten om deze doelen op een functionele manier te integreren.

Uitgangspunten

Bij het formuleren van de doelen voor het specifiek gedeelte is er over gewaakt dat het ambitieniveau hoog ligt voor alle leerlingen. Bovenop de doelen die opgenomen zijn in het curriculumdossier heeft het GO!, vanuit haar ambitie om kwaliteitsvol onderwijs aan te bieden aan alle leerlingen, GO!-doelen toegevoegd. Het geheel van de leerplandoelen specifieke vorming is evenwichtig opgesteld met oog voor de haalbaarheid voor alle leerlingenprofielen en met bijzondere aandacht voor het evenwicht tussen de basisvorming en het specifiek gedeelte.

Eigenheid van de studierichting

De leerlingen krijgen een pakket **basisvorming voor de doorstroomfinaliteit** met inhouden uit de zestien sleutelcompetenties.

De specifieke vorming bestaat uit leerplandoelen die **voorbereiden op vervolgonderwijs**:

- WD 01.01 Algemene doorstroomcompetenties: Generieke doorstroomcompetenties
- WD 02.08 Moderne talen: Nederlands – algemene uitbreiding
- WD 02.14 Moderne talen: Frans en Engels – algemene uitbreiding
- WD 05.02 Filosofie: Pakket uit filosofie
- WD 06.02 Wiskunde: Pakket uit statistiek
- WD 08.03 Biologie: Fysiologie en anatomie van de mens
- WD 14.01 Gedragswetenschappen: Uitgebreide algemene gedragswetenschappen
- WD 15.02 Sociale wetenschappen: Samenleving en politiek – pakket uit sociale en humane wetenschappen
- WD 15.04 Sociale wetenschappen: Sociale aspecten van recht

In deze studierichting krijgen de leerlingen een pakket uitgebreide algemene gedragswetenschappen waarin verschillende deelaspecten van de psychologie, de pedagogie en de interpersoonlijke communicatiekaders aan bod komen. Ze worden ook geïntroduceerd in de politicologie en sociologie. Ze worden gestimuleerd om hun kritische denk- en oordeelsvaardigheden over maatschappelijke vraagstukken te ontwikkelen. Ook hun inzichten over de werking van de rechterlijke macht en justitie worden aangescherpt.
Ter ondersteuning van de menswetenschappen krijgen de leerlingen een uitbreiding statistiek met bijzondere aandacht voor het interpreteren van statistische gegevens.
De leerlingen reflecteren vanuit visies en met begrippen uit de wijsgerige antropologie en de ethiek. Daarnaast reflecteren ze over het onderscheid tussen natuur- en menswetenschappen en de eigenheid van filosofie.
In fysiologie en anatomie van de mens komen verschillende fysiologische processen en de anatomie van de mens aan bod.
Tot slot maken generieke onderzoekscompetenties een belangrijk deel uit van deze studierichting. Ze worden gerealiseerd met de specifieke inhouden van de studierichting.

Doelgroep

Leerlingen die starten in het eerste leerjaar van de derde graad in de doorstroomfinaliteit hebben door het behalen van de leerplandoelen van de tweede graad de nodige competenties verworven om de overstap naar de derde graad succesvol te kunnen maken.

De leerlingen delen vanuit hun keuze voor een bepaalde studierichting eenzelfde interesse. Maar meer nog dan voor de basisvorming zullen de kenmerken van de leerlingen in de derde graad voor het specifieke gedeelte verschillen. Behalve verschillen op cognitief, psychomotorisch en sociaal-affectief vlak zijn er ook verschillen door de gevolgde vooropleiding.
In de tweede graad hebben leerlingen gekozen voor een studierichting gekoppeld aan een finaliteit.

- Leerlingen die een studierichting gekozen hebben die als een vooropleiding van deze studierichting wordt ingericht, hebben in het specifieke gedeelte van de tweede graad leerplandoelen verworven die gekoppeld zijn aan wetenschapsdomeinen die in de derde graad aan bod komen. Op een aantal van deze doelen wordt in de derde graad verder gewerkt. Deze leerplandoelen worden beschouwd als noodzakelijke doelen om succesvol aan de derde graad deel te nemen. In de GO! Navigator wordt de link gelegd tussen de doelen van de tweede en de derde graad (verticale samenhang). Leerlingen uit de volgende studierichting hebben een vorming gevolgd die als een logische vooropleiding kan worden beschouwd:
    - Maatschappij- en Welzijnswetenschappen

  De samenhang tussen de cesuurdoelen en de specifieke minimumdoelen vanuit deze logische doorstroom is terug te vinden in de tabel ‘Samenhang minimumdoelen – leerplandoelen’ die terug te vinden is in dit leerplan.
- Leerlingen die een studierichting gekozen hebben die inhoudelijk minder of niet aanleunt bij deze studierichting hebben eventueel minder of geen voorkennis voor het specifiek gedeelte.

Vanuit het bovenstaande gegeven kunnen de leerlingen voor het specifieke gedeelte beschouwd worden als een heterogene groep. Daarom is het belangrijk om, bij het begin van de graad, de beginsituatie van elke leerling goed in kaart te brengen, om zo als lerarenteam zicht te krijgen op de kenmerken van de leerlingengroep en een leerlijn uit te werken die nauw aansluit bij de beginsituatie en de mogelijkheden van de leerlingen waarbij er aandacht is voor het wegwerken van eventuele hiaten bij de start van de derde graad. Hierbij heeft het lerarenteam de vrijheid en verantwoordelijkheid om leerplandoelen in te plannen in zowel het eerste als tweede jaar van de derde graad volgens de noden, behoeften en mogelijkheden van hun leerlingengroep. Daarnaast heeft het lerarenteam de vrijheid om te bepalen op welke manier de doelen functioneel geclusterd en aangeboden kunnen worden binnen de derde graad.

Onderwijskwalificatie

Een onderwijskwalificatie geeft weer wat je moet kennen en kunnen om verdere studies aan te vatten, te functioneren in onze maatschappij of een bepaald beroep uit te oefenen. In de Vlaamse kwalificatiestructuur zijn de kwalificaties ondergebracht op 8 niveaus, van basisonderwijs tot universiteit.

Deze studierichting situeert zich op VKS-niveau 4. De uitgangspunten voor een VKS-niveau 4 zijn:

- Kennis en vaardigheden:
    - concrete en abstracte gegevens (informatie en begrippen) uit een specifiek domein interpreteren
    - reflectieve cognitieve en productieve motorische vaardigheden toepassen
    - gegevens evalueren en integreren
    - strategieën ontwikkelen voor het uitvoeren van diverse taken en om diverse, concrete, niet-vertrouwde (maar weliswaar domeinspecifieke) problemen op te lossen
- Context, autonomie en verantwoordelijkheid:
    - handelen in een combinatie van wisselende contexten
    - autonoom functioneren met enig initiatief
    - volledige verantwoordelijkheid voor eigen werk opnemen
    - het eigen functioneren evalueren en bijsturen met het oog op het bereiken van collectieve resultaten

De verwachtingen uit de onderwijskwalificatie vormen een hulpmiddel voor leraren en vakgroepen om de afbakening van de leerplandoelen concreet vorm te geven.

Logische doorstroommogelijkheden

Welzijnswetenschappen is een domeingebonden doorstroomrichting (tso). Dat houdt in dat de leerling voorbereid wordt op succesvolle doorstroom naar professionele en academische bacheloropleidingen binnen hetzelfde interessegebied.

Voor de richting Welzijnswetenschappen situeren de meest logische **professionele bacheloropleidingen** zich binnen de studiegebieden:

- Gecombineerde studiegebieden
    - Pedagogie van het Jonge Kind
    - Sport en Bewegen
- Gezondheidszorg
    - Biomedische Laboratoriumtechnologie
    - Ergotherapie
    - Logopedie en Audiologie
    - Medische Beeldvorming en Radiotherapie
    - Mondzorg
    - Oogzorg
    - Orthopedie
    - Podologie
    - Toegepaste Gezondheidswetenschappen
    - Verpleegkunde
    - Voedings- en Dieetkunde
    - Vroedkunde
- Onderwijs
- Sociaal-Agogisch werk
    - Gezinswetenschappen
    - Maatschappelijke Veiligheid
    - Orthopedagogie
    - Sociaal Werk
    - Sociale Readaptatiewetenschappen
    - Toegepaste Psychologie

Doorstroom naar de meeste andere professionele bacheloropleidingen is in principe haalbaar, maar binnen deze studierichting wordt er niet specifiek inhoudelijk op voorbereid.

Voor de richting Welzijnswetenschappen situeren de meest logische **academische bacheloropleidingen** zich binnen de studiegebieden:

- Psychologie en Pedagogische Wetenschappen
    - Agogische Wetenschappen
    - Onderwijskunde
    - Pedagogische Wetenschappen
- Sociale gezondheidswetenschappen
    - Logopedische en Audiologische Wetenschappen
    - Milieu- en Preventiemanagement

Doorstroom naar alle andere academische bacheloropleidingen is niet uitgesloten, maar binnen deze studierichting wordt de leerling er niet specifiek inhoudelijk op voorbereid.

Gepersonaliseerd Samen Leren

De ambitie van het GO! is duidelijk. Gepersonaliseerd samen leren betekent dat we met élke lerende, binnen een sociale context, maximaal rendement nastreven op het vlak van leervermogen, leerwinst en leermotivatie. Vanuit een sterke basis- en vakdidactiek zetten we extra in op 'differentiatie', het verhogen van autonomie via het aanleren van zelfregulerende vaardigheden en 'samen leren'. We maken daarvoor gebruik van evidence-informed praktijken en een onderzoekende aanpak op school. Gepersonaliseerd samen leren in het GO! vindt geïntegreerd plaats binnen de realisatie van het totale curriculum en kan alleen gerealiseerd worden met de actieve betrokkenheid van zowel de lerende, de leraar als het (school)beleid.

Vanuit deze visie willen we samen met alle onderwijsprofessionals ons DNA 'samen leren samenleven' en ons pedagogisch project waarmaken. Het is ons positief antwoord op de diversiteit die we in onze klassen zien, de nood aan een groeipad naar autonomie en de nood om een samenverhaal te maken.

Ruimte voor het eigen pedagogisch project

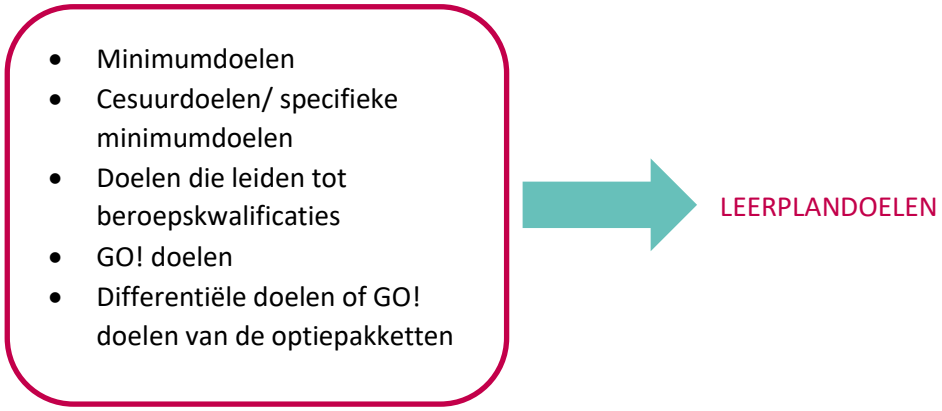
Cruciaal in elke studierichting staat de realisatie van de leerplandoelen. De leerplannen en de lessentabellen van het GO! zijn echter zodanig opgesteld dat het lerarenteam beschikbare ruimte heeft om een schooleigen pedagogisch project te realiseren:

- Enerzijds bieden de leerplannen ruimte om binnen de voorziene tijd zoals aangegeven in de lessentabel, de leerplandoelen verder uit te diepen of te verbreden;
- Anderzijds is er binnen de lessentabel vrije ruimte voorzien waarbij de school eigen accenten kan leggen.

Opbouw van de leerplandoelen

Herkomst van de doelen

De leerplandoelen van het GO! in de tweede en derde graad zijn afkomstig van verschillende bronnen:

De doelen van dit leerplan zijn afkomstig van:

- specifieke minimumdoelen
- GO!-doelen

De leerplandoelen

Elk leerplandoel heeft minimum 1 handelingswerkwoord. Een overzicht van de handelingswerkwoorden met, indien nodig, een verklaring is terug te vinden op de GO! Navigator.

Aan elk leerplandoel wordt een beheersingsniveau toegevoegd. Voor de leerplannen van het GO! maken we gebruik van een eigen GO!-taxonomie, geïnspireerd op de Taxonomie van Bloom:

- Memoriseren: Gegevens zoals begrippen, formules… kunnen ophalen zonder gebruik te maken van hulpmiddelen.
  Geen enkel leerplandoel heeft ‘memoriseren’ als beheersingsniveau. Memoriseren zonder context kan immers nooit het einddoel zijn. Memoriseren kan wel een belangrijk element zijn om een leerplandoel te realiseren.
- Begrijpen: Inzicht verwerven en dit inzicht helder kunnen weergeven, al dan niet aan de hand van voorbeelden.
- Toepassen: Formules, technieken, regels… kunnen toepassen.
- Analyseren: Op basis van nieuwe gegevens, informatie, kenmerken, verbanden… tot een besluit komen
- Evalueren: Op basis van nieuwe gegevens, informatie, kenmerken, verbanden… en aan de hand van criteria, argumenten… een oordeel onderbouwen.
- Creëren: In het kader van een probleemstelling, onderzoek, opdracht… een product ontwikkelen zoals een oplossing, een realisatie, een presentatie…

Er is geen hiërarchie tussen de verschillende beheersingsniveaus. Wel zal je om een ‘hoger’ beheersingsniveau te bereiken meestal ook gebruik maken van onderliggende beheersingsniveaus, bijvoorbeeld memoriseren om te analyseren.

In de GO! Navigator worden de beheersingsniveaus aan de hand van een filmpje uitgelegd.

Subdoelen

De subdoelen zijn niet vrijblijvend geformuleerd maar maken integraal deel uit van het leerplandoel. Elk subdoel moet bijgevolg aangeboden worden. Alle subdoelen samen dekken het leerplandoel.

Minimale inhoudelijke afbakening

Het concept van de minimumdoelen wordt doorgetrokken naar de leerplandoelen van het GO!. Dit concept houdt in dat de kennis die noodzakelijk is om het leerplandoel te realiseren niet expliciet wordt opgesomd. Indien er twijfel kan ontstaan of een bepaald kenniselement al dan niet tot het leerplandoel behoort, wordt het uitdrukkelijk vermeld via onderliggende bullets. Concreet betekent dit dat de onderliggende bullets deel uitmaken van het leerplandoel en als dusdanig ook aan bod moeten komen.

Om leerplandoelen te realiseren, is er vaktaal nodig. Hoewel vaktaal niet expliciet in de leerplandoelen wordt opgenomen, maakt vaktaal wel deel uit van het leerplandoel. Net zoals dit het geval is bij andere kenniselementen is het aan de leraar om te bepalen welke vaktaal er nodig is om het leerplandoel te realiseren.

Het gehanteerde concept vertrekt van een groot vertrouwen in de professionaliteit van de leraar. Vanuit een professionele deskundigheid zal de leraar bepalen welke kennis er nodig is om het doel te realiseren waarbij de kenniselementen die in de bullets zijn aangegeven of expliciet vermeld in het leerplandoel minimaal worden meegenomen.

Nummering van de leerplandoelen

Boven elk leerplandoel staat er een nummering. De betekenis is de volgende:

WD3_01.01.01	01.01.01

- De betekenis van het nummer links (bijvoorbeeld WD3_01.01.01):
  - WD3: Het gaat hier over een doel uit de derde graad dat behoort tot een wetenschapsdomein
  - 01.01.01: Dit is het volgnummer van het leerplandoel.
    - Doelen van de vorm 01.xx.xx hebben betrekking op wetenschapsdomein 01. (In dit geval verwijst 01 naar ‘Algemene doorstroomcompetenties’. In totaal zijn er 16 wetenschapsdomeinen.)
    - Doelen van de vorm xx.01.xx hebben betrekking op subdomein 01 van het betrokken wetenshapsdomein.
    - Het laatste cijfer (xx.xx.01) is het volgnummer binnen het subdomein.

  De lijst van de wetenschapsdomeinen en de subdomeinen is terug te vinden in de GO! Navigator.

- Rechts in de eerste rij van elk leerplandoel staat de herkomst van het leerplandoel:
  - Het nummer (bijvoorbeeld 01.01.01) verwijst naar het corresponderend specifiek minimumdoel in het curriculumdossier.
    De curriculumdossiers zijn terug te vinden op de website van AHOVOKS.
  - Indien er geen nummer staat, gaat het over een GO!-doel.

WD3_01.01.01.01	Subdoel 1

- Ook de subdoelen krijgen een nummering (bijvoorbeeld WD3_01.01.01.01):
    - Dit is het eerste subdoel van het leerplandoel WD3_01.01.01.
- Indien een subdoel overeenkomt met een specifiek minimumdoel wordt de verwijzing naar het specifiek minimumdoel rechts in de tabel opgenomen.
- Niet elk leerplandoel heeft subdoelen.

Leerplandoelen

Generieke doorstroomcompetenties

WD3_01.01.01

01.01.01

De leerlingen doorlopen een onderzoekscyclus in samenhang met inhouden van minstens 1 wetenschapsdomein verbonden aan de studierichting.

creëren

WD3_01.01.01.01

Subdoel 1

De leerlingen kiezen een onderzoeksmethode in functie van een gegeven of zelfgekozen onderzoeksvraag.

- onderzoekbaarheidscriteria

WD3_01.01.01.02

Subdoel 2

De leerlingen verzamelen data en bronnen in functie van de gekozen onderzoeksmethode.

- betrouwbaarheidscriteria

WD3_01.01.01.03

Subdoel 3

De leerlingen verwerken data en bronnen in functie van de gekozen onderzoeksmethode.

WD3_01.01.01.04

Subdoel 4

De leerlingen synthetiseren de onderzoeksresultaten en formuleren een antwoord op de onderzoeksvraag.

WD3_01.01.01.04

Subdoel 5

De leerlingen rapporteren over de onderzoeksactiviteiten en -resultaten.

- mondelinge of schriftelijke rapportage

WD3_01.01.02

De leerlingen refereren correct aan gebruikte bronnen volgens een wetenschappelijk referentiesysteem.

- relevant wetenschappelijk referentiesysteem
- bronvermelding

toepassen

Nederlands: algemene uitbreiding

WD3_02.08.01

02.08.01

De leerlingen benoemen kenmerken van het taalsysteem en passen inzicht erin toe ter ondersteuning van hun communicatieve handelingen.

- herkomst van woorden: inheems woord, anglicisme, germanisme, gallicisme, belgicisme
- betekenisrelaties: hyponiem, hyperoniem, pleonasme, tautologie, contaminatie
- vormen van humor: sarcasme, cynisme, parodie
- uitspraaktekens

toepassen

WD3_02.08.02

02.08.02

De leerlingen analyseren hoe in literaire teksten betekenissen worden gecreëerd met narratieve, retorische, poëticale en theatrale structuren en technieken.

- elementen van spanningsopbouw: spanningsboog, climax, cliffhanger
- vertelperspectief: auctoriële, personale, onbetrouwbare verteller
- literaire stromingen uit verschillende periodes: middeleeuwen, vroegmoderne tijd, moderne tijd, hedendaagse tijd

analyseren

WD3_02.08.03

De leerlingen schrijven een essay over een cultureel of literair onderwerp.

- minimumvereisten voor productie met aandacht voor:
  - voldoende tekstlengte om de inhoud te beschrijven
  - persoonlijke schrijfstijl

creëren

Engels en Frans: algemene uitbreiding [1]

WD3_02.14.01

De leerlingen bepalen het onderwerp, de hoofdgedachte en de hoofdpunten bij het doelgericht lezen en beluisteren van teksten.

- teksten in het Engels en in het Frans
- tekstkenmerken voor receptie:

Tekstsoorten	• ruime variatie aan tekstsoorten, [E] inclusief wetenschappelijke teksten
Lengte	• lange teksten
Structuur en samenhang	• tekststructuur met een zekere mate van complexiteit • vrij grote en herkenbare samenhang
	Bijkomend voor schriftelijke receptie
	vrij duidelijke lay-out
Inhoud	• vrij concrete tot vrij algemene of abstracte inhoud • vrij hoge informatiedichtheid
Taal	• hoofdzakelijk frequente en minder frequente woorden, woordcombinaties en vaste uitdrukkingen uit een brede waaier aan relevante thema's binnen het persoonlijke, publieke en educatieve domein • zinsbouw met een zekere mate van complexiteit
	Bijkomend voor mondelinge receptie
	• met achtergrondruis • normaal spreektempo • natuurlijke intonatie • heldere uitspraak • duidelijke articulatie • met lichte afwijking ten opzichte van standaardtaal

analyseren

WD3_02.14.01.01 Subdoel 1

De leerlingen bepalen het onderwerp, de hoofdgedachte en de hoofdpunten bij het doelgericht lezen van teksten.

WD3_02.14.01.02 Subdoel 2

De leerlingen bepalen het onderwerp, de hoofdgedachte en de hoofdpunten bij het doelgericht beluisteren van teksten.

[1] Deze doelen moeten in samenhang met de doelen van de basisvorming (sleutelcompetentie 3) gelezen worden. De hier aangegeven elementen zijn een surplus op de basisvorming.

WD3_02.14.02

De leerlingen selecteren relevante informatie bij het lezen en beluisteren van teksten.

- teksten in het Engels en in het Frans
- tekstkenmerken voor receptie

analyseren

WD3_02.14.02.01

Subdoel 1

De leerlingen selecteren relevante informatie bij het doelgericht lezen van teksten.

WD3_02.14.02.02

Subdoel 2

De leerlingen selecteren relevante informatie bij het doelgericht beluisteren van teksten.

WD3_02.14.03

De leerlingen spreken en schrijven doelgericht.

- teksten in het Engels en in het Frans
- minimumvereisten voor productie:

<table>
<tr><td>Tekstsoorten</td><td colspan="2">• ruime variatie aan tekstsoorten</td></tr>
<tr><td>Lengte</td><td colspan="2">• vrij lange teksten</td></tr>
<tr><td rowspan="3">Structuur en samenhang</td><td colspan="2">• gepaste en duidelijk herkenbare tekststructuur met een zekere mate van complexiteit
• duidelijk herkenbare tekstverbanden</td></tr>
<tr><td colspan="2">Bijkomend voor schriftelijke productie</td></tr>
<tr><td colspan="2">• duidelijk herkenbare tekstopbouw en gebruik van tekstopbouwende elementen: titel, alinea
• gepaste lay-out
• heldere doorlopende tekst die over het algemeen te begrijpen is</td></tr>
<tr><td>Inhoud</td><td colspan="2">• vrij concrete tot vrij algemene of abstracte inhoud</td></tr>
<tr><td rowspan="3">Taal</td><td colspan="2">• beheersing van hoofdzakelijk frequente woorden, woordcombinaties en vaste uitdrukkingen om zich uit te drukken over een brede waaier aan relevante thema’s binnen het persoonlijke, publieke en educatieve domein al kunnen lexicale beperkingen leiden tot herhaling, tot omhaal van woorden en tot moeite met formulering
• over het algemeen goede beheersing van eerder en nieuwverworven grammaticale structuren, maar met merkbare invloed vanuit de moedertaal
• fouten komen voor, maar begrip van boodschap door ontvanger komt meestal niet in het gedrang
• zinsbouw met een zekere mate van complexiteit
• gepast register</td></tr>
<tr><td>Bijkomend voor mondelinge productie</td><td>Bijkomend voor schriftelijke productie</td></tr>
<tr><td>• gepaste lichaamstaal
• uitspraak is over het algemeen duidelijk te verstaan en begrip van de boodschap komt meestal niet in het gedrang ondanks mogelijke uitspraakfouten
• kan zich betrekkelijk vlot uitdrukken ondanks mogelijke pauzes of</td><td>• spelling, leestekengebruik en lay-out staan tekstbegrip niet in de weg</td></tr>
</table>

	herstelacties	
Ondersteuning	• met behulp van ondersteunende middelen	

creëren

WD3_02.14.03.01 Subdoel 1

De leerlingen spreken doelgericht.

WD3_02.14.03.02 Subdoel 2

De leerlingen schrijven doelgericht.

WD3_02.14.04

De leerlingen nemen doelgericht deel aan mondelinge en schriftelijke interactie.

- teksten in het Engels en in het Frans
- tekstkenmerken voor receptie
- minimumvereisten voor productie

creëren

WD3_02.14.04.01

Subdoel 1

De leerlingen nemen doelgericht deel aan mondelinge interactie.

WD3_02.14.04.02

Subdoel 2

De leerlingen nemen doelgericht deel aan schriftelijke interactie.

WD3_02.14.05

De leerlingen passen inzicht in het taalsysteem toe ter ondersteuning van hun communicatieve handelingen. [2]

- werkwoorden: ind. plus-que-parfait [F]; participe présent [F]; conditionnel passé [F]; future perfect [E]
- betrekkelijke bijzinnen met ce qui, ce que, ce dont [F]
- gebruik van wijzen na frequente voegwoorden en werkwoorden [F]
- voorwaardelijke zinnen: l'hypothèse/la condition (met si + ind. présent, + ind. imparfait, + ind. plus-que-parfait) [F], conditional (irrealis) [E]

toepassen

[2] Onderstaande elementen gelden voor het Frans én het Engels, tenzij gespecificeerd dat ze enkel voor het Frans of het Engels gelden door de aanduiding van respectievelijk [F] of [E].

Pakket uit filosofie

Filosofische domeinen

WD3_05.02.01

05.02.01

De leerlingen reflecteren over de mens vanuit visies en met concepten uit de wijsgerige antropologie.

- geest en lichaam
- cultuur en natuur
- vrijheid en determinisme
- evolutionair geïnspireerd naturalisme, existentialisme, fenomenologie

evalueren

WD3_05.02.02

05.02.02

De leerlingen reflecteren over rechtvaardig samenleven en goed handelen vanuit visies en met concepten uit de ethiek.

- universalisme en relativisme
- zorgethiek en personalisme
- plicht-, gevolgen-, deugdethiek
- is-ought
- geluk

evalueren

WD3_05.02.03

05.02.03

De leerlingen reflecteren over het onderscheid tussen natuur- en menswetenschappen en de eigenheid van filosofie.

- inductie en deductie
- falsificatie en demarcatie
- wetenschappelijke vooruitgang en paradigma's

evalueren

Filosofische vaardigheden

WD3_05.02.04

De leerlingen analyseren filosofische thema's en teksten.

- filosofische probleemstellingen in passende filosofische domeinen
- behandelde visies uit filosofische domeinen
- voor- en tegenargumenten met betrekking tot de probleemstelling

analyseren

WD3_05.02.05

05.02.04

De leerlingen ontwikkelen een argumentatie over filosofische thema's en teksten met behulp van inzichten uit de argumentatieleer.

- geldigheid van een redenering
- drogredenen en valkuilen van het denken
- onderscheid tussen geldigheid van een redenering en de waarheid van haar premissen en conclusie
- criteria van een filosofische argumentatie: aanvaardbaarheid en relevantie van de premissen, consistentie van de argumenten, geldigheid van de redenering en filosofische inhoud

creëren

Pakket uit statistiek

WD3_06.02.01

De leerlingen lossen telproblemen zonder herhaling op met combinaties.

analyseren

WD3_06.02.02

De leerlingen bepalen het afhankelijk zijn van gebeurtenissen.

- voorwaardelijke kans

analyseren

WD3_06.02.03

06.02.01

De leerlingen leggen in betekenisvolle situaties de betekenis uit van nulhypothese, alternatieve hypothese, significantieniveau en p-waarde.

- steekproevenverdeling

begrijpen

WD3_06.02.04

06.02.02

De leerlingen analyseren het verband tussen twee numerieke grootheden in een dataset met behulp van een spreidingsdiagram.

- trendlijn
- correlatiecoëfficiënt

analyseren

Fysiologie en anatomie van de mens

WD3_08.03.01

08.03.01

De leerlingen leggen fysiologische processen van stofwisseling, secretie en transport bij de mens uit met inbegrip van structuur en werking van de betrokken organen.

begrijpen

WD3_08.03.01.01

Subdoel 1

De leerlingen beschrijven de bouw en de functie van de stelsels bij de mens met inbegrip van structuur en werking van de betrokken organen.

- bloed- en lymfevatenstelsel
- ademhalingsstelsel
- spijsverteringsstelsel
- uitscheidingsstelsel
- hormonaal stelsel
- spierstelsel en skelet

WD3_08.03.01.02

Subdoel 2

De leerlingen illustreren fysiologisiche processen bij de mens tot op weefselniveau.

- processen tot op weefselniveau: stofwisseling, secretie en transport

WD3_08.03.01.03

Subdoel 3

De leerlingen illustreren de werking van enzymen in biologische processen.

- enzymwerking

WD3_08.03.01.04

Subdoel 4

De leerlingen illustreren afwijkingen aan stelsels of in fysiologische processen.

- gezondheidsproblematieken

WD3_08.03.01.05

Subdoel 5

De leerlingen beschrijven de belangrijkste componenten van de specifieke en niet-specifieke afweer.

- specifieke of verworven en niet-specifieke of aangeboren afweer
- auto-immuniteit
- witte bloedcellen(leucocyten): Lymfocyten en macrofagen

Uitgebreide algemene gedragswetenschappen

WD3_14.01.01

14.01.01

De leerlingen analyseren de ontwikkelingspsychologische domeinen binnen verschillende levensloopfasen aan de hand van ontwikkelingspsychologische theorieën.

- fysieke ontwikkeling: (senso)motorische ontwikkeling
- cognitieve ontwikkeling: van sensomotorisch tot formeel-operationeel denken
- morele ontwikkeling
- socio-emotionele ontwikkeling: gehechtheidsontwikkeling, identiteitsvorming
- analyseren: op basis van cross-cultureel onderzoek, klassiek en recent onderzoek, continuïteit versus discontinuïteit, wederzijdse beïnvloeding nature-nurture

analyseren

WD3_14.01.02

14.01.02

De leerlingen analyseren sociaal gedrag aan de hand van sociaalpsychologische theorieën.

- sociaal gedrag:
  - sociale cognitie: cognitieve dissonantie, causale attributie.
  - groepsprocessen: sociale facilitatie, social loafing, groepsdenken
  - sociale beïnvloeding: beïnvloedingstechnieken, gehoorzaamheid en conformisme
- klassiek en recent onderzoek

analyseren

WD3_14.01.03

14.01.03

De leerlingen analyseren persoonlijkheid aan de hand van persoonlijkheidstheorieën.

- elementen van persoonlijkheid analyseren: op basis van cross-cultureel onderzoek, klassiek en recent onderzoek

analyseren

WD3_14.01.04

14.01.04

De leerlingen hanteren een interpersoonlijk communicatiekader in een gesprekscontext waarbij ze een empathische basishouding tonen en zich verplaatsen in het perspectief van anderen.

toepassen

WD3_14.01.04.01

Subdoel 1

De leerlingen lichten de invloed van persoonlijke referentiekaders op interacties toe.

WD3_14.01.04.02

Subdoel 2

De leerlingen hanteren een interpersoonlijk communicatiekader in een gesprekscontext.

- verschil tussen observeren en interpreteren
- perspectiefname
- empathische basishouding

WD3_14.01.05

14.01.05

De leerlingen analyseren opvoedingssituaties met inbegrip van bijzondere contexten aan de hand van (ortho)pedagogische modellen.

analyseren

WD3_14.01.05.01

Subdoel 1

De leerlingen lichten toe wat opvoeding als transactioneel proces inhoudt.

- actoren betrokken bij opvoeding
- primair, secundair, tertiair opvoedingsmilieu
- risicofactoren en beschermende factoren op micro-, meso- en macroniveau die de opvoeding beïnvloeden

WD3_14.01.05.02

Subdoel 2

De leerlingen analyseren opvoedingssituaties vanuit verschillende invalshoeken.

- pedagogische en orthopedagogische modellen
- invloed van de maatschappij op opvoeden: historisch en cultureel perspectief

Samenleving en politiek: pakket uit sociale en humane wetenschappen

WD3_15.02.01

15.02.01

De leerlingen analyseren kenmerken in hedendaagse samenlevingen aan de hand van sociaalwetenschappelijke theorieën.

analyseren

WD3_15.02.01.01

Subdoel 1

De leerlingen analyseren sociale stratificatie als kenmerk in hedendaagse samenlevingen aan de hand van sociaalwetenschappelijke theorieën.

- gelaagdheid van de samenleving in ruimte en tijd
- functies van sociale stratificatie
- gevolgen van sociale stratificatie: sociale mobiliteit, macht
- sociologische begrippen: cultuur, status, rol, socialisatie [3]

WD3_15.02.01.02

Subdoel 2

De leerlingen analyseren modernisering als kenmerk van hedendaagse samenlevingen aan de hand van culturele en historische determinanten van mens- en wereldbeelden.

- secularisering, rationalisering, individualisering

WD3_15.02.01.03

Subdoel 3

De leerlingen analyseren mediatisering als kenmerk van hedendaagse samenlevingen aan de hand van theorieën uit de communicatiewetenschappen.

- rol media in beeldvorming over de werkelijkheid
- rol overheid op media
- functies van gemedieerde communicatie
- effecten van gemedieerde communicatie: economisch, politiek, sociaal-cultureel

WD3_15.02.02

15.02.02

De leerlingen reflecteren vanuit verschillende perspectieven over maatschappelijke vraagstukken aan de hand van aangereikte bronnen met inbegrip van wetenschappelijk onderbouwde literatuur.

evalueren

[3] Deze onderliggende kenniselementen kwamen reeds aan bod in de tweede graad Maatschappij- en welzijnswetenschappen.

Sociale aspecten van recht

WD3_15.04.01

15.04.01

De leerlingen reflecteren aan de hand van aangereikte bronnen over de werking van de rechterlijke macht en justitie.

- wetgeving en rechtspraak
- kenmerken van de rechterlijke macht: grenzen en hiërarchisch principe van de rechterlijke macht
- functies van justitie: preventie, veiligheid, ordehandhaving, conflictbeslechting, bestraffing

evalueren

WD3_15.04.02

15.04.02

De leerlingen lichten gerechtelijke en buitengerechtelijke procedures als juridische vormen van conflictoplossing toe.

- rechtbanken en gerechtshoven
- rechtszaak en aan de gekozen rechtszaak gerelateerde juridische termen.

begrijpen

Samenhang minimumdoelen – leerplandoelen

In deze rubriek wordt een overzicht gegeven van alle specifieke minimumdoelen die van toepassing zijn voor deze studierichting (kolom 1 en 2).
In kolom 3 en 4 wordt aangegeven waar deze specifieke minimumdoelen opgenomen zijn in het leerplan.

- Specifieke minimumdoelen die ingedaald zijn als cesuurdoelen (in de studierichting van de tweede graad die een logische vooropleiding is voor deze studierichting in de derde graad) zijn terug te vinden in de derde kolom. Zij moeten niet meer aan bod komen in de derde graad (en bijgevolg ook niet meer geëvalueerd worden in de derde graad) maar ze zijn een belangrijk aandachtspunt om de beginsituatie van de leerling in kaart te brengen en te zorgen voor een gepaste begeleiding.
- Specifieke minimumdoelen die aan bod komen in de derde graad zijn terug te vinden in kolom 4.

De nummers in kolom 3 en 4 verwijzen naar het leerplandoel waar het specifiek minimumdoel letterlijk is opgenomen. Eventuele kenniselementen worden in het leerplandoel opgenomen, ofwel bij het specifiek minimumdoel zelf, ofwel bij de onderliggende subdoelen, ofwel via een combinatie.

Nummer specifiek minimum doel	Minimumdoel	Leerplandoel / subdoel 2de graad	Leerplandoel / subdoel 3de graad
Generieke doorstroomcompetenties			
01.01.01	De leerlingen doorlopen een onderzoekscyclus in samenhang met inhouden van minstens 1 wetenschapsdomein verbonden aan de studierichting.		WD3_01.01.01
Nederlands: algemene uitbreiding			
02.08.01	De leerlingen benoemen kenmerken van het taalsysteem en passen inzicht erin toe ter ondersteuning van hun communicatieve handelingen. • Herkomst van woorden: inheems woord, anglicisme, germanisme, gallicisme, belgicisme • Betekenisrelaties: hyponiem, hyperoniem, pleonasme, tautologie, contaminatie • Vormen van humor: sarcasme, cynisme, parodie • Uitspraaktekens		WD3_02.08.01
02.08.02	De leerlingen analyseren hoe in literaire teksten betekenissen worden gecreëerd met narratieve, retorische, poëticale en theatrale structuren en technieken. • Elementen van spanningsopbouw: spanningsboog, climax, cliffhanger • Vertelperspectief: auctoriële, personale, onbetrouwbare verteller • Literaire stromingen uit verschillende periodes: middeleeuwen, vroegmoderne tijd, moderne tijd, hedendaagse tijd		WD3_02.08.02

[4] Maatschappij- en welzijnswetenschappen, tweede graad doorstroom.

Pakket uit filosofie			
05.02.01	De leerlingen reflecteren over de mens vanuit visies en met concepten uit de wijsgerige antropologie. • Geest en lichaam • Cultuur en natuur • Vrijheid en determinisme		WD3_05.02.01
05.02.02	De leerlingen reflecteren over rechtvaardig samenleven en goed handelen vanuit visies en met concepten uit de ethiek. • Plicht-, gevolgen-, deugd- en zorgethiek • Is-ought		WD3_05.02.02
05.02.03	De leerlingen reflecteren over het onderscheid tussen natuur- en menswetenschappen en de eigenheid van filosofie. • Inductie en deductie • Falsificatie en demarcatie		WD3_05.02.03
05.02.04	De leerlingen ontwikkelen een argumentatie over filosofische thema's en teksten met behulp van inzichten uit de argumentatieleer. • Geldigheid van een redenering • Drogredenen en valkuilen van het denken		WD3_05.02.05
Pakket uit statistiek			
06.02.01	De leerlingen leggen in betekenisvolle situaties de betekenis uit van nulhypothese, alternatieve hypothese, significantieniveau en p-waarde. • Steekproevenverdeling		WD3_06.02.03
06.02.02	De leerlingen analyseren het verband tussen twee numerieke grootheden in een dataset met behulp van een spreidingsdiagram. • Trendlijn • Correlatiecoëfficiënt		WD3_06.02.04
Fysiologie en anatomie van de mens			
08.03.01	De leerlingen leggen fysiologische processen van stofwisseling, secretie en transport bij de mens uit met inbegrip van structuur en werking van de betrokken organen. • Processen tot op weefselniveau • Enzymwerking • Gezondheidsproblematieken		WD3_08.03.01

Uitgebreide algemene gedragswetenschappen			
14.01.01	De leerlingen analyseren de ontwikkelingspsychologische domeinen binnen verschillende levensloopfasen aan de hand van ontwikkelingspsychologische theorieën. • Fysieke ontwikkeling: (senso)motorische ontwikkeling • Cognitieve ontwikkeling: van sensomotorisch tot formeel-operationeel denken • Morele ontwikkeling • Socio-emotionele ontwikkeling: gehechtheidsontwikkeling, identiteitsvorming		WD3_14.01.01
14.01.02	De leerlingen analyseren sociaal gedrag aan de hand van sociaalpsychologische theorieën. • Sociaal gedrag: sociale cognitie, groepsprocessen, sociale beïnvloeding		WD3_14.01.02
14.01.03	De leerlingen analyseren persoonlijkheid aan de hand van persoonlijkheidstheorieën.		WD3_14.01.03
14.01.04	De leerlingen hanteren een interpersoonlijk communicatiekader in een gesprekscontext waarbij ze een empathische basishouding tonen en zich verplaatsen in het perspectief van anderen.		WD3_14.01.04
14.01.05	De leerlingen analyseren opvoedingssituaties met inbegrip van bijzondere contexten aan de hand van (ortho)pedagogische modellen. • Risicofactoren en beschermende factoren op micro-, meso- en macroniveau die de opvoeding beïnvloeden		WD3_14.01.05
Samenleving en politiek: pakket uit sociale en humane wetenschappen			
15.02.01	De leerlingen analyseren kenmerken in hedendaagse samenlevingen aan de hand van sociaalwetenschappelijke theorieën. • Cultuur, status, rol, macht, socialisatie, stratificatie, mediatisering		WD3_15.02.01
15.02.02	De leerlingen reflecteren vanuit verschillende perspectieven over maatschappelijke vraagstukken aan de hand van aangereikte bronnen met inbegrip van wetenschappelijk onderbouwde literatuur.		WD3_15.02.02
Sociale aspecten van recht			
15.04.01	De leerlingen reflecteren aan de hand van aangereikte bronnen over de werking van de rechterlijke macht en justitie. • Wetgeving en rechtspraak • Functies van justitie		WD3_15.04.01
15.04.02	De leerlingen lichten gerechtelijke en buitengerechtelijke procedures als juridische vormen van conflictoplossing toe.		WD3_15.04.02

Minimale materiële vereisten

Voor het realiseren van de leerplandoelen is er nood aan voldoende materialen en de nodige uitrusting opdat deze kwaliteitsvol kunnen gerealiseerd worden. Voor de school is het belangrijk dat ze in kaart brengt welke materialen en uitrusting er minimaal nodig zijn om de leerplandoelen te kunnen realiseren.
Deze materialen en uitrusting hoeven niet noodzakelijk op school aanwezig te zijn. De school kan immers ook gebruik maken van materialen en uitrusting die aanwezig zijn op andere locaties zoals bijvoorbeeld andere scholen, infrastructuur van de gemeente, bedrijven…

Op de GO! Navigator worden er, voor deze doelen waarvoor dit relevant is, suggesties gedaan met betrekking tot het in kaart brengen van de minimale materiële vereisten.

Vakkenkoppeling

De vakkenkoppeling is terug te vinden op de website van het GO! (rubriek leerplannen).

Pedagogisch – didactische ondersteuning

Een uitgebreide pedagogisch – didactische ondersteuning is terug te vinden in de GO! Navigator.